

ΤΙ (ΔΕΝ) ΜΑΘΑΜΕ ΑΠΟ ΤΟΝ 2ο ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ (του Γιάννη Παρασκευουλάκου)

Καθώς την 1 Σεπτεμβρίου έχουμε την “επέτειο” των 81 χρόνων από την έναρξη του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου, θα ήθελα να προσθέσω λίγες σκέψεις σε μια διαφορετική γραμμή.

Όσο περνάνε τα χρόνια και η συντριπτική πλειοψηφία των ανθρώπων που έζησαν τον παγκόσμιο πόλεμο έχουν “φύγει”, τόσο ο πόλεμος αυτός φαντάζει όλο και περισσότερο σαν ένα δευτερεύον επεισόδιο στην ιστορία της ανθρωπότητας, που θα καταχωνιαστεί μοιραία στα βιβλία της ιστορίας και θα γίνεται αντικείμενο μελέτης και ενδιαφέροντος μόνο από τους ειδικούς.

Θέλω να εστιάσω όμως στο παράδοξο ότι ούτε και όσοι έζησαν τον Πόλεμο φαίνεται να άντλησαν τα αναγκαία μαθήματα, καθώς ούτε οι γονείς μου ούτε πολλοί άλλοι συγγενείς μου που τον έζησαν, δεν μου μετέδωσαν κάτι άλλο για αυτόν, πέρα από την διάχυτη φρίκη και τον φόβο, τους θανάτους από την πείνα, την καταπίεση της γερμανικής κατοχής κοκ με δυο λόγια κάτι αποτρόπαιο που έφυγε και ευχής έργο είναι να μην ξανάρθει.

Πολλοί θα εκπλαγούν με όσα είπα αμέσως πριν και ίσως ρωτήσουν: Μα δεν είναι αρκετή η μεταφορά της φρίκης και της τερατωδίας ενός συμβάντος προς τις επόμενες γενιές, ώστε να θεωρήσουμε ότι η παθούσα γενιά άντλησε ολοκληρωμένα το μάθημά

της σε όφελος όλης της ανθρωπότητας;

Είναι αυτονόητο ότι κάτι τέτοιο δεν ισχύει.

Άλλο είναι το βίωμα του πόνου και της φρίκης που κάθε ανθρώπινο ον αισθάνεται με τρόπο αυτόματο απέναντι σε ένα τερατώδες συμβάν, είτε συμβαίνει στον ίδιο είτε σε κάποιον άλλο, άλλο η κατανόηση τού γιατί αυτό το συμβάν συνέβη, και άλλο -πολύ περισσότερο- η κατανόηση των αλλαγών που πρέπει να επέλθουν στις ζωές ανθρώπων και εθνών, ώστε οι αιτίες που οδήγησαν στον πόνο και την καταστροφή να μην επανέλθουν και δώσουν πάλι τους ίδιους καρπούς. Φυσικά, και από την κατανόηση των αλλαγών μέχρι το πέρασμά τους στην πράξη, μεσολαβεί άλλος χρόνος και άλλη δυσκολία.

Το ζήτημα είναι κρίσιμο. Γιατί εάν όλο το πρόβλημα ήταν ο πόλεμος καθεαυτός, τότε θα μπορούσαμε να πούμε με την λήξη του, λήξη συναγερμού και ο καθένας πάει στις συνήθειες ασχολίες του και στην αναγκαία ξεκούραση. Κάτι σαν να αντιμετωπίσαμε μια φυσική καταστροφή. Εάν όμως ο πόλεμος ήταν ένα αποτέλεσμα, άρα είχε αιτίες και αυτές ήταν ανθρωπογενείς, τότε ο εφησυχασμός μετά την λήξη του μάλλον θα πρέπει να θεωρηθεί σαν ένδειξη εγκληματικής αφέλειας.

Ας αναλογιστούμε για λίγο τι αντιμετωπίσαμε στον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Μια ελάχιστη μειοψηφία της ανθρωπότητας εγέρθηκε ενάντια στο σύνολο, προβάλλοντας αξιώσεις υπεροχής. Η υπεροχή αυτή, που στηριζόταν σε αυθαίρετα και αναχρονιστικά (ή αρχέγονα θα έλεγε κανείς) επιχειρήματα περί ανώτερης φυλής και αίματος, όχι μόνο δεν δημιουργούσε αισθήματα ευθύνης απέναντι στην υπόλοιπη (κατώτερη ή και ζώδη κατ' αυτούς) ανθρωπότητα, αλλά αντίθετα έδινε δικαιώματα ζωής και θανάτου επάνω στους "κατώτερους" και τους "εκφυλισμένους", ενός θανάτου οσοδήποτε σκληρού και φρικώδους και σαδιστικού. Η υποδούλωση ή ο αφανισμός ολόκληρων λαών ήταν το φυσικό και αναγκαίο πεπρωμένο αυτών των "σπάνιων" φυλών, Γερμανών και γενικά

“Άρειων” για την δύση και Γιαπωνέζων για την ανατολή.

Και η ανθρωπότητα πολέμησε.

Μετά από αλλεπάλληλες υπαναχωρήσεις, φρούδες ελπίδες, πολιτικές του κατευνασμού, προδοσίες με ξένα κόλλυβα (βλ. κατάληψη της Αυστρίας, κατάληψη της Σουδητίας και τελικά ολόκληρης της Τσεχοσλοβακίας, σύμφωνο του Μονάχου, τον λεγόμενο “γελοίο πόλεμο” από την υποτιθέμενη κήρυξή του από Αγγλία και Γαλλία εναντίον της Γερμανίας στις 3 Σεπτεμβρίου 1939 μέχρι τον Μάιο του 1940 και την εισβολή των Γερμανών στην δυτική Ευρώπη), και αφού απομακρύνθηκαν κάποιοι ευρωπαίοι ηγέτες που ήταν τραγικά ανεπαρκείς για να αντιμετωπίσουν την λαίλαπα που ερχόταν, η ανθρωπότητα πολέμησε.

Επανερχόμενοι στην προηγούμενη σκέψη (περί αποτελέσματος ή όχι) πρέπει να τονιστεί ότι ο Μεγάλος αυτός Πόλεμος, δεν ήταν το πρόβλημα καθ' αυτό. Ο Πόλεμος ήταν η κρίση που ξέσπασε όταν επί τέλους άρχισαν να αντιπαρατίθενται δύο διαφορετικές κοσμοθεωρήσεις, που σαφώς προϋπήρχαν, στο σημείο και με τον τρόπο που είχε διαλέξει η μία από αυτές – στον εξωτερικό κόσμο με βία και όπλα.

Σε αυτό το ζήτημα νομίζω ότι θα υπάρχει ομοφωνία: Δεν μπορούμε λογικά να υποθέσουμε ότι το πρόβλημα ξεκίνησε την ημέρα έναρξης του Πολέμου και τελείωσε την ημέρα λήξης του – αιτίες συσσωρευόντουσαν επί πολλά χρόνια πριν την έναρξή του και αυτό ήταν εύκολα παρατηρήσιμο.

Μπορούμε να παρατηρήσουμε πως η κοσμοθεώρηση των Γερμανών και των Γιαπωνέζων για υπεροχή επάνω στους γειτονικούς τους λαούς ή στους εσωτερικούς αντιφρονούντες και μειονότητες, και η, εξ αιτίας αυτής της αυθαίρετης πεποίθησης υπεροχής, άντληση απεριόριστων δικαιωμάτων ζωής και θανάτου επάνω στους “υποτελείς” τους, δεν ήταν κάτι το εντελώς καινούργιο στην ιστορία της ανθρωπότητας: Μπορούμε μάλλον να την δούμε ως “κανονικότητα” παρατηρώντας την ιστορία μας και την βία που έχουμε ασκήσει ως είδος αναμεταξύ μας ανά τους αιώνες, είτε

στον αγώνα για αποκτήματα είτε στον αγώνα εναντίον αυτού που πιστεύει κάτι διαφορετικό.

Πιστεύω όμως πως ήταν η πρώτη φορά που αυτό έγινε τόσο οργανωμένα και συστηματικά, με τόσο φανατισμό, από δομημένα κράτη, υποστηριζόμενα με τόση τεχνολογία, διεκδικώντας να ευθυγραμμίσουν ολόκληρο τον πλανήτη και για όλο το μέλλον της ανθρωπότητας σύμφωνα με την δοξασία του μίσους και της καταστροφής.

Και από την άλλη πλευρά τι μπορούμε να πούμε για την κοσμοθεώρηση που αντιπαρατέθηκε;

Θα μπορούσαμε να περιγράψουμε την αντιπαρατιθέμενη κοσμοθεώρηση συνοπτικά με τις τρεις Ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης: Ελευθερία, Ισότητα, Αδελφούνη. Παρ' ότι κάποιος μπορεί να ισχυριστεί βάσιμα ότι αυτή η τριάδα Ιδεών δεν έχει βρει στέρεο έδαφος ακόμα στην ανθρώπινη συνείδηση, εμφανίζεται επισφαλής, σχεδόν σαν να τρεκλίζει, άγουρη, χωρίς ισχυρή εμπέδωση στους ανθρώπους και τα έθνη τους, μολοντούτο είναι οπωσδήποτε υπαρκτή και ελπιδοφόρα, όπως αποδείχθηκε από την έκβαση του Πολέμου αλλά και το ανθρώπινο δυναμικό που επιστρατεύθηκε από τους συμμάχους στην μάχη εναντίον του Άξονα.

Τα έθνη πολέμησαν απέναντι στην "φυλή". Το παρόν (όσο φτωχό ή ανεπαρκές και αν θεωρηθεί) εγέρθηκε απέναντι στο αρχέγονο παρελθόν και νίκησε.

Το κεντρικό ζήτημα όμως εν προκειμένω, σύμφωνα με όσα είπα παραπάνω, είναι ότι αφού ο Πόλεμος ήταν ένα αποτέλεσμα και όχι η αιτία καθ' εαυτή, η λήξη του και η (προσωρινή) νίκη των συμμάχων θα έπρεπε να συνοδευτεί από πολύ πιο εργώδη προσπάθεια να ανατραπούν στην ρίζα τους τα αίτια του Πολέμου. Τότε ακριβώς ήταν ο καιρός να στοχαστούμε επάνω στο μέλλον και να αρχίζουμε να το δημιουργούμε.

Αντί για αυτό όμως, όπως συμβαίνει συχνά μετά από περιόδους μεγάλης κρίσης, πόνου και αναταραχής, εκλαμβάνουμε το

αποτέλεσμα ως αίτιο και θεωρούμε ότι όλο το έργο έχει γίνει και μπορούμε πλέον δικαιολογημένα να εφησυχάσουμε.

Αυτό το πάθος και η δίψα για εφησυχασμό και για ξεκούραση που μας χαρακτηρίζει ως είδος, είναι σχεδόν πάντα ο λόγος που οι καλύτερες και πιο επώδυνες προσπάθειες φέρνουν μόνο προσωρινή νίκη και αμέσως μετά το ίδιο κακό που πολεμήθηκε και με κόπους νικήθηκε, με ίδια ή παραλλαγμένη μορφή, επανακάμπτει και κάνει την θέση μας ακόμα δυσχερέστερη.

Οι αιτίες για όλα αυτά είναι βέβαια αφ' ενός η τάση μας να προσκολλιόμαστε στα αποτελέσματα και όχι στις αιτίες των προβλημάτων και αφ' ετέρου η τάση μας (λόγω της μανίας μας για ξεκούραση), να αφήνουμε την διαχείριση των υποθέσεών μας σε άλλους, πιο "δραστήριους" ή πιο διαθέσιμους, που αποφασίζουν πριν από εμάς για εμάς.

Το αποτέλεσμα είναι πάντα οδυνηρό και συχνά καταστροφικό. Γιατί οι διαχειριστές και αν δεν είναι ήδη διαφθαρμένοι θα διαφθαρούν (ενν. στην πλειοψηφία τους) καθώς αντιμετωπίζουν τους γνωστούς πειρασμούς της χλιδής, της εξουσιομανίας, της ματαιότητας όταν μείνουν χωρίς εξουσία, της ισχύος κοκ, οπότε έχουν συμφέρον πια, εμείς να αδρανούμε όλο και περισσότερο για να εξουσιάζουν αυτοί όλο και περισσότερο.

Αλλά αυτό είναι ένα τεράστιο θέμα και θα πρέπει να επανέλθουμε σε άλλη ευκαιρία.

Με όσα είπα πιο πάνω δεν εννοώ σε καμμία περίπτωση ότι γνωρίζω τι θα έπρεπε να κάνουμε ως ανθρωπότητα αμέσως μετά τον πόλεμο. Το ζήτημα μου φαίνεται ιδιαίτερα δύσκολο και περίπλοκο.

Θεωρώ όμως ότι η προσπάθεια να ανιχνεύσουμε τις αιτίες τέτοιων τρομακτικών γεγονότων, δημιουργεί ένα πολύ πιο στέρεο έδαφος, μια βάση εκκίνησης για μια προσπάθεια που θα είναι μεν μακρόχρονη και κοπιώδης αλλά θα μας λυτρώσει από τον φαύλο κύκλο της αέναης επανάληψης του παρελθόντος στο μέλλον.

Επίσης γνωρίζω τι δεν θα έπρεπε να κάνουμε – να εφησυχάσουμε. Γνωρίζω ακόμα ότι η παραδοσιακή συνταγή των γονέων μας, “να κοιτάζεις το σπίτι σου και τη δουλειά σου”, είναι συνταγή εγγυημένης καταστροφής.

Τελειώνοντας: Η συγκλονιστική κρίση και ευκαιρία του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου πήγε στράφι από την επιθυμία για ξεκούραση και εφησυχασμό. Αντί η μεγάλη προσπάθειά μας να εκδηλωθεί μετά τον Πόλεμο, εμείς κάναμε το αντίθετο – αδρανήσαμε και παραδώσαμε τις τύχες μας στους “προθύμους” αντιπροσώπους και διαχειριστές.

Έτσι εμείς γίναμε πιο αδύναμοι και αδρανείς και οι διαχειριστές πιο τολμηροί. Μόνο που όταν το όλο διασπάται σε εξουσιάζοντες και εξουσιαζόμενους αναφύονται και διαφορετικά συμφέροντα μεταξύ τους που σχεδόν πάντα θα συγκρούονται. Θα νικάει ο πιο δραστήριος και θα έχουμε μία διαρκή καθήλωση στην βρεφική κατάσταση: Κάποιος άλλος φροντίζει για εμάς χωρίς να μας ρωτάει – αυτός ξέρει καλύτερα.

Γιάννης Παρασκευουλάκος

Μέλος ΜΚΟ ΣΟΛΩΝ